

ERZURUM İLİ SAĞLIK OCAKLARININ 1980 YILI ANA ve ÇOCUK SAĞLIĞI HİZMETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

ÇALIŞMA

Dr. Arif ÖZEL (x) **Dr. Aydun ÖZEL (xx)** **Dr. Nafiz ULUUTKU (xxx)**
Dr. Fahri SARIOĞLU (xxxx) **Dr. Hüseyin ÇAYIR (xxxx)**

ÖZET :

ÖZET

Erzurum ili Sağlık ocaklarının 1980 yılı ana ve çocuk sağlığı hizmetleri aylık çalışma raporları incelenerek değerlendirme yapılmıştır. Bulunan değerler; Türkiye geneli, Etimesgut ve Çubuk sağlık bölgeleri ile karşılaştırılmıştır.

Erzurum'da 1980 yılında 226 ebeının görev yaptığı, 3648 kişiye bir ebe düşüğü, 32980 gebe tesbiti gerekirken 17421 gebe tesbit edildiği, bir yıl içinde 55177 gebe izlemesi yapıldığı, izleme sayısının ortalama 2,8 olduğu, Doğumların yüzde 52,2 sinin ebe yardımı ile, yüzde 7,0 inin diğer sağlık personeli yardımı ile, yüzde 40,8 inin kendi kendine olduğu, ayrıca Bebek başına düşen izleme sayısının 3-4 ve çocuk başına düşen izleme sayısının 0,8 olduğu, kaba doğum hızının binde 17,0 , kaba ölüm hızının binde 3,6 ve bebek ölüm hızının binde 106,0 olduğu tesbit edilmiştir.

GİRİŞ

GİRİŞ: Ülkemizde her geçen gün kentlerin nüfus ve dolayısıyla yerleşim alanı olarak büyümeye bir çok sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca plansız ve programsız bir kentleşmede bu sorunları daha da artırmaktadır.

Bu sorunlar içerisinde boğulmamak için ekonomik yönden güçlü olmanın bilincine varan ülkemiz kadınları da da iş hayatına atılmakta ve sayıları da her geçen gün artmaktadır. Durum böyle olunca eskiden beri önemini koruyan ana ve çocuk

Digitized by srujanika@gmail.com

xx : Erzurum İl Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü

xxx: Atatürk Üniv. Tıp Fak. Toplum Hek. Kürsüsü Uzman Asistanı görevdeki eser ve atılabilecek

XXXX: " " " " " Asistanları ...gerekli olduğunda

sağlığı ile ilgili sorunlar daha da karmaşık bir hal almaktadır. Ancak ülkemizde uzun zamandan beri bu konu ile ilgili çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Eskişehirümüzde ebelik, anadan kıza intikal eden ve yanlış görüş ve tecrübeye dayanan bir sanat halinde idi. 1909'da İstanbul'da ilk ebe okulu açılmıştır (1). Daha sonraları, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı gün geçtikçe önemi artan ebelik hizmetlerinin yerine getirilebilmesi ve özellikle kırsal bölgelerdeki gebe kadınların fenni bir şekilde doğumlarına yardımcı olabilme amacıyla Köy ebe okulları açılmıştır.

AMACI

Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği illerde bulunan sağlık ocağı ve sağlık evlerinin yükümlü bulunduğu hizmetlerin en önemlilerinin başında ana ve çocuk sağlığı hizmetleri gelmektedir. Bu hizmet ünitelerinin özellikle kırsal bölgelerde oluşu, gebe, lohusa, bebek ve çocukların devamlı kontrol altında bulundurulmasını ve olumlu sonuçların alınmasını sağlamaktadır.

Ülkemizde 224 sayılı yasa gereği olarak halen 46 ilimizde sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği bilinen bir gerçektir. Belirli bir program çerçevesinde 67 ilimiz bu yasa kapsamına girecektir.

Ana ve çocuk sağlığına verilen önem paralelinde de 1965'te kabul edilen nüfus planlaması hakkindaki yasa çıkarılmış ve gerekli eğitim ve uygulamaları sürdürülmemektedir. Bu kadar çalışma yapılmış olmasına rağmen, halen ülkemizde bebek ölüm hızı bünde 123 olarak önemini korumaktadır. Gelişmiş olarak kabul ettiğimiz ülkelerde bu oran bünde 20'nin çok altındadır. Hal böyle olunca ülke çapında daha çok çalışma yapmamız gerekiyor.

AMAC:

Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği illerden Erzurum ile Hacettepe Tıp Fakültesi Eğitim - Araştırma bölgesi olan Etimesgut sağlık bölgesi, Çubuk sağlık bölgesi ve Türkiye genelinde Ana ve Çocuk sağlığı hizmetlerine ait bazı hayatı istatistiklerin değerlendirilmesi yapılarak, Erzurum'daki durumun ne olduğunu öğrenmektedir. Bunun için bu tanımlayıcı epidemiyolojik araştırma planlanmış ve Ocak 1980 ile Aralık 1980 tarihleri arasındaki çalışmalar aylık çalışma raporlarının incelenmesi şeklinde uygulanmıştır.

ERZURUM HAKKINDA GENEL BİLGİ:

Erzurum ili tarih ve coğrafya metinlerinde Yukarı Fırat (Karasu) kaynaklarının bulunduğu yer olarak tanımlanmaktadır. Doğu Anadolu'nun bu ili ve yörleri bir geçit bölgesi olması nedeniyle, tarih boyunca değişik yörelerden gelen orduların ve devletlerin saldırılara ve geçici olarak olsa bunların yerleşmelerine sahne olmuştur.

Erzurum ili Doğu Anadolu'nun kuzey doğu kesiminde yer alan Erzurum-Kars coğrafya bölgesinin batı yarısını oluşturur. İl'in kuzeyini Karadeniz bölgesinin iç bölgeleri, Güneyini Doğu Anadolu bölgesinin Yukarı Fırat ve Yukarı Murat bölgeleri çevreler. Yüzyılların sınırları bakımından Kuzeyinde Rize ve Artvin, Batosunda Gümüşhane ve Erzincan, Güneyinde Bingöl ve Muş, Doğusunda ise Kars ve Ağrı illeri yer alır. İl arazisinin yüzde 61'inin 2000 metreden daha yüksek alanları oluşturur. 13 ilçesi ve 1043 köyü vardır. 25066 km^2 lik yüz ölçümü ile Erzurum ili, Konya, Ankara ve Sivas'tan sonra Türkmenin dördüncü büyük ilidir.

Erzurum ili Doğu Anadolu'nun en soğuk bölümü üzerinde bulunduğu için, kış mevsimi yılın yarısından daha uzun bir süreyle içine alır. Ekim ayında başlayan sıcaklık özellikle Ocak ayında ortalama $-8,6^\circ\text{C}$ ye kadar düşer. Kar yağışı olan bu dönemde hava çok soğuktur ve etkisi Nisan ayına kadar sürer. Buna karşılık çok kısa süren yaz devresi ise oldukça sıcak geçer (Ağustos ayı sıcaklık ortalaması $+19,6^\circ\text{C}$). Son otuz yıllık meteorolojik incelemelere göre Erzurum'un yıllık ortalama ıslısı $\pm 5,9^\circ\text{C}$ olarak saptanmıştır. İl'in iklimini "Şiddetli karasal" iklim olarak sınıflandırmak yerinde olur (2).

Meteorolojik kayıtlar Erzurum'da yıllık ortalama yağış miktarının 476.0 mm. olduğunu ortaya koymaktadır. Yıllık yağış tutarının yüzde 21 i yaz mevsiminde ve yüzde 23 ü ise sonbahar mevsiminde düşmektedir. Erzurum'da yağlı günlerin ortalama sayısı 118.5 gündür. En az yağış alan ay ise Mayıstır (15 gün) (3).

Erzurum ilinin nüfusu 1975 genel nüfus sayımına göre 389647 erkek, 357109 kadın olmak üzere toplam 746666'dır. Nüfus yoğunluğu $28 \text{ kişi}/\text{km}^2$ dir (4).

Erzurum ili ilköğretim bakımından geri kalmış illerimiz arasında bulunmaktadır. Halkın ancak yüzde 40.0'ı okur-yazardır. Okul çağındaki çocukların yüzde 20.2 si okul olmadığı için temel öğrenimi yapma olağanından yoksundur. İl'in 1043 köyünden 312'sinde (%30) okul yoktur (2).

Bölge ekonomisinin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Yeraltı kaynakları bakımından oldukça zengin olup İspir, Aşkale ve Oltu ilçelerinde lignit yatakları işletilmektedir. Ulaşım oldukça gelişmiştir. Eski Trabzon-Erzurum-İran karayolu vasıtası ile Erzurum ili yakın dönemin Avrupa'ya açılmış kapısı niteliğindedir. İlçeleri ile yol bağlantısı her zaman sağlanabilemektedir, ise de köylere ulaşım kış aylarında zaman zaman imkansızdır. İl'in demiryolu ulaşımı yanında hava yolu bağlantısı vardır. Erzurum, Hinis Pasinler gibi geniş ovaların varlığı ve kırsal bölgelerde yaşayanların genel il nüfusuna oranla yüzde 71.6 olduğu düşünülürse tarımsal ve hayvansal ürün ticaretinin ana bölümünü oluşturduğu kolayca anlaşılır. (2)

Erzurum İlinde sağlık hizmetleri 1.8.1965 yılının 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasasına göre sosyalleştirilmiştir. Sağlık kuruluşları ile sağlık

ve sosyal yardım müdürlüğüne bağlı olarak; İl merkezinde 750 yataklı bir bölge hastahanesi, 400 yataklı bir Göğüs Hastalıkları Hastahanesi, bir Tüberküloz dispanseri, ilçe merkezlerinin beşinde 30 yataklı birer grup hastahanesi ve İl hudutları içerisinde 17 tanesi ilçe merkezlerinde (merkez ilçe dahil), 18 tanesi buçak merkezlerinde ve 37 tanesi köylerde olmak üzere 72 sağlık ocağı ve bu sağlık ocaklarına bağlı 231 sağlık evi kuruluşu vardır (5). Ayrıca S.S.K kurumuna bağlı 200 yataklı hastahane ile M.S. Bakanlığının 800 yataklı Askeri hastahane vardır.

GEREÇ ve YÖNTEM:

GEREÇ: Bu çalışma Erzurum Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü ile kültürümüz arasında ortaklaşa yürütülmüştür. Erzurum Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü istatistik ve personel şubesinin 172 sağlık ocağının kayıtlarından yararlanılarak Ocak-1980/Aralık-1980 tarihleri arasında yapılmıştır.

YÖNTEM: Gereç bölümünden belirtilen yerlerin tüm kayıtları tek tek gözden geçirilerek ekte sunulan forma (Ek-1) işlenmiş ve çalışma yürütülmüştür.

Elde edilen sonuçlar bulgular bölümünde sunulmuştur.

BULGULAR: Българският език е език на българите, говорен в България и от българи в чужбина.

Elde ettigimiz bulgular, değişik yıllara ait Türkiye geneli ile, (6) Etimesgut sağlık bölgesinin 1975 (7) yılı, Çubuk sağlık bölgesinin 1977 (8) yılına ait bilgileri, Erzurumun 1980 yılına ait bilgileri ile aynı tablolar içinde aşağıda sunulmuştur.

Türkiye geneli, Etimesgut, Çubuk sağlık bölgeleri ve Erzurum İlinde mevcut ebe sayısı ve ebe başına düşen nüfus sayısını gösterir dağılım Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo : 1 Ebe sayısı ve Ebe başına Düşen Nüfus (2011) (B) 4101 Gösterir Dağılım

	Türkiye	Etimesgut	Çubuk	Erzurum
Ebe Sayısı	16219(1)	32(2)	26(3)	226(4)
Ebe Başına				
Düzen Nüfusları	2663	2197	1883	3648

- (1): 1978 yılına ait bilgi
(2): 1975 „1976“ tarihindeki belge
(3): 1977 „1978“ tarihindeki belge
(4): 1980 „1981“ tarihindeki belge

Gebe tesbit sayısı, olması gereken gebe sayısı, gebe muayene sayısı ve gebe başına düşen ortalama muayene sayılarını gösterir dağılım Tablo 2 de gösterilmistir

Tablo: 2- Gebe Tesbit Sayısı, Olması Gereken Gebe Sayısı, Gebe Muayene Sayısı ve Gebe Başına Düşen Ortalama Muayene Sayılarını Gösterir Dağılım

	Türkiye	Etimesgut	Çubuk	Erzurum
Gebe Tesbit Sayısı	333698(1)	11659	1956	17421
Olması Gereken Gebe Sayısı	1800000(2)	2812	7431	32980 (55177)
Gebe Muayene Sayısı	—	—	5832	—
Gebe Başına Düşen Ortalama Muayene Sayısı	—	4.0	3.9	2.8

(1) 1978 yılına ait sosyalize bölgeye ait

(2)-1980 yılı nüfusu 45000000 olarak alındı.

Bebek ve Çocuk izleme sayılarını gösterir dağılım Tablo 3 de verilmiştir.

Tablo: 3- Bebek ve Çocuk İzleme Sayılarını Gösterir Dağılım

	Türkiye	Etimesgut	Çubuk	Erzurum
Bebek İzleme Sayısı	17997	—	12725	82404
Bebek Başına Düşen İzleme Sayısı	10.0	9.3	3.4	—
Çocuk İzleme Sayısı	25015	18290	102636	—
Çocuk Başına Düşen İzleme Sayısı	2.4	2.3	0.8	—

Gebelerin doğum yapmalarına kimlerin yardımcı olduğunu gösterir dağılım Tablo 4 de gösterilmiştir.

Tablo: 4- Doğumlara Kimlerin Yardımcı Olduğunu Gösterir Dağılım

	Türkiye	Etimesgut	Çubuk	Erzurum
Sayı	528	28.4	224	14.9
Yüzde	52.2	—	—	—
Ebe Yardımı(1)	937	51.3	500	33.3
Diger Sağlık Personeli Yardımı(1)	362	19.8	778	51.8
Kendine Kendine	1827	100.0	1502	100.0
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0

(1) Hastane doğumlari dahil olmak üzere 1978 yılına ait sosyalize bölgeye ait

Bazı doğum ölüm hızlarını gösterir dağılımlar Tablo 5 de gösterilmiştir.

Tablo :5- Bazı Doğum ve Ölüm Hızlarını Gösterir Dağılım

	Türkiye	Etimesgut	Çubuk	Erzurum
Kaba Doğum Hızı (Binde)	39,6(1)	25,4	30,4	17,0
Genel Doğurganlık Hızı (Binde)	40	111,4	134,6	84,0
Kaba Ölüm Hızı (Binde)	14,6(1)	6,6	9,6	3,6
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	153(2)	96,2	118,2	106,0

(1) 1966-1877 yıllarına ait

(2) 1979 yılına ait

TARTIŞMA:

Yaptığımız bu çalışmada elde ettigimiz bulguları, bulgular bölümünün başında belirttiğimiz gibi sadece bazı bilinen Türkiye geneli sonuçları ile, Etimesgut ve Çubuk bölgeleri bilgileri ile tartışma yapacağımızı belirtmiş ve bu nedenle de bulgularımızı ortak tablolar halinde sunmuştur.

Tablo 1 de görüldüğü gibi Türkiye'de ortalama 2663 kişiye bir ebe düşmektedir. Bu sayı Etimesgut'ta 2197, Çubuk'ta 1883 ve Erzurum'da da 3648 dir. 224 sayılı yasa gereği olarak bir ebeye ortalama 2500 kişi düşmesi planlanmış olmasına rağmen bu sayının Erzurum'da 3648 olduğu ve yüzde 45,9 oranında nüfus fazlalığı bulunduğu görülmektedir. Etimesgut ve Çubuk bölgelerinde ise öngörülen 2500 ün altında olduğu görülmektedir.

Tablo 2 de görüldüğü gibi Etimesgut ve Çubuk bölgelerinin gebe tesbit sayıları verilememiştir. Türkiye geneli içinde tesbit edilen gebe sayısı sosyalize bölgeler için verilebilmiştir. Nüfus ise tüm Türkiye'nin 1980 yılı nüfusu verildiğinden oranlama yapılamamıştır. Erzurum'da ise olması gereken gebe sayısı 32980, tesbit edilen gebe sayısı ise 17421 dir. Bu durumda Erzurum'da gebelerin yüzde 52,8 i tesbit edilebilmektedir. Gebe başına düşen ortalama muayene sayısı Etimesgut'ta 4,0 , Çubuk'ta 3,9 ve Erzurum'da da 2,8 olarak bulunmuştur. Ancak bu sayı gebelerin tesbitindeki gebelik ayları ile değişiklik gösterir. İyi çalışan bir ebe, coğrafi, iklimsel ve nüfus gibi faktörlerin engelliyle karşılaşmadığında, normal muayene sayısına ulaşabilir. Bunun aksi olduğunda normal muayene sayısına ulaşması olanaklı değildir. Tabloda görüldüğü gibi Erzurum'da bu oran 2,8 bulunmuştur. Bu durum ise ebenin karşılaştiği ulaşım, coğrafi durum, iklim koşullarının etverisizliği, ayrıca ebe başına düşen nüfus fazlalığı gibi faktörlerle açıklanabilir.

Tablo 3 de yılda ortalama bebek izleme sayısı 12 olması gerekikten, bu sayı Etimesgut'ta 10.0, Çubuk'ta 9.3 ve Erzurum'da da 3.4 olarak bulunmuştur. Daha çok Erzurum'da olmak üzere yetersiz bir bebek izlemesi yapıldığı görülmektedir. Çocuk izleme sayısı ise yılda ortalama olarak normalde 22 olması gerekikten, bu sayı Etimesgut'ta 2.4, Çubuk'ta 2.3 ve Erzurum'da da 0.8 olarak bulunmuştur. Çocuk izlemeleri de normal izleme sayısının çok çok altında olduğu ve yeterli bir izleme yapılamadığı görülmektedir.

Tablo 4'de ebe yardım ile yapılan doğumlar, Etimesgut ve Çubuk bölgelerine göre Erzurum'da daha fazla olmasına karşılık, diğer sağlık personeli yardım ile yapılan doğumların azlığı dikkati çekmektedir. Ancak kendi kendine yapılan doğum sayısı Etimesgut bölgesinde en az, Çubuk ve Erzurum'da ise birbirine yakın ve yüksek oranda olduğu bulunmuştur.

Tablo 5 de gerek Türkiye genelinde ve gerekse Erzurum'da Genel doğurganlık hızını Etimesgut ve Çubuk bölgelerine göre çok farklı olduğu görülmektedir. Erzurum'da doğurganlık hızının çok az bulunması tesbit noksantılığından olduğu kanısındayız. Ayrıca Erzurum'da kaba doğum hızında diğer bölgelere göre çok az olarak saptanmıştır. Bu durum, tebib edilen gebe sayısı ile olması gereken gebe sayısı arasındaki farkın büyük olması, yani tesbit edilen gebe sayısının olması gereken gebe sayısına yaklaşmaması, dolayısıyla tesbitlerin yeterli yapılmadığını göstermesi bakımından değerlidir.

Kaba ölüm hızı Türkiye genelinde fazla olduğu halde, diğer bölgelerde ve bilhassa Erzurum'da binde 3.6 a varan bir azlık göstermektedir. Bu durum ölümlerin tam ve yeterli olarak tesbit ve bildiriminin yapılmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum bebek ölüm hızı içinde geçerli olarak söylenebilir.

SONUÇ:

- 1- Erzurum'da ebe başına düşen nüfus Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. Dolayısıyla ebe sayısının yetersiz olduğu açıktır.
- 2- Erzurum'da gebe tesbit sayısı ile gebe muayene sayısı ve gebe başına düşen ortalama muayene sayısı, Etimesgut ve Çubuk bölgelerine nazaran daha düşüktür.
- 3- Bebek ve çocuk başına düşen izleme sayısı Erzurum'da, Etimesgut ve Çubuk bölgelerine göre daha çok düşüktür.
- 4- Doğumların büyük çoğunluğu Erzurum'da ebe yardım ile yapılmaktadır. Diğer sağlık personeli yardım ile yapılan doğumlar Etimesgut ve Çubuk bölgelerine göre çok düşüktür. Kendi kendine yapılan doğumlar ise Erzurum ile Çubuk bölgesi arasında bir fark olmadıkça göstermektedir. Erzurum'da ebe yardım ile yapılan doğumların fazlalığı hakiki bir fazlalık olmayıp tesbit noksantılığından olduğu

kanısındayız. Gebe tesbiti tam yada tama yakın olsaydı bu nisbetin çok altında olması gerekiirdi. Aynı şekilde kendi kendine doğumlarda daha fazla nisbetté görülecektir.

Sonuç olarak Erzurum'da toplanan verilerin çok noksası olduğu saptanmıştır. Hizmet içi eğitime önem verilerek daha doğru bilgilerin toplanmasının sağlama-nın gerekli olduğu kanısına varılmıştır.

5- Kaba doğum hızı Türkiye geneline göre Erzurum'da çok düşük bulunmuştur. Genel doğurganlık hızı da düşük bulunmuştur. Bu durum tesbit ve takipte yetersiz olmaktadır kaynaklanmaktadır.

6- Kaba ölüm hızı Erzurum'da, Türkiye, Etimesgut ve Çubuk bölgelerine göre düşük bulunmuştur. Bebek ölüm hızı Erzurum'da, Türkiye geneli ve Çubuk bölgесine göre düşük bulunmuştur. Bu bulgularda da önemli tesbit hatalar bulunduğu kanısındayız.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

1- Sağlık Hizmetlerinde 50 yıl; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sağlık Propagandası ve Tıbbi İstatistik Genel Müdürlüğü, Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara 1973, S: 182.

2- Cumhuriyet'in 50. yılında Erzurum. 1973 İl yılı, İstanbul, Kervan kitapçılık Tesisleri, 1974, S: 166

3- Sözer, A.N.: 50 Yıl Armağanı, Erzurum ve çevresi C.I., Erzurum, Atatürk Üniversitesi Basımevi 1974, S: 29-30.

4- Genel nüfus sayımının örneklem sonuçları (26.10. 1975) Ankara, DİE Matbaası, 1977

5- Erzurum Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü Kayıtları

6- Türkiye Sağlık istatistik yılı, 1975, 1978, sağlık ve sosyal Yardım Bakanlığı yayınları, yayın No: 476, Başbakanlık Basımevi Ankara 1980

7- Etimesgut sağlık bölgesi'nin 1973-1975 yılları çalışma raporu, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak. Top. Hekimliği Bölümü, Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara 1977

8- Çubuk bölgesi 1977 yılı çalışma raporu, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bilim Dalı, sevil Matbaası, Ankara.

SUMMARY: **THE REPORT ABOUT MOTHER AND CHILD HEALTH SERVICES OF HEALTH CENTERS IN THE PROVINCE OF ERZURUM in 1980**

Reports of Health Centers of Erzurum about mother and and Çubuk Child health have been examined and compared with Etimesgut and Çubuk Health Areas.

According to these reports, there are 226 midwives in Erzurum. For 3648 individuals there is only one midwife. It is necessary that 329080 pregnant should be demonstrated but unfortunately only 17421 of them could be demonstrated. During the year 1980 we noticed that 55177 pregnant pursuance have been made and quantity pursuance have been noticed in the average of 2,8 percent. 52,2 percent of birth have been made by the help of midwives, 7,0 percent of births have been made by the help of other health personnel and 40,8 percent have been made without help neither midwives nor the other health personnel. Almost we noticed the quantity of pursuance for a baby is 3-4 and for a child is only 0,8 we noticed that the death speed is 3,6 per thousand, the birth speed is 17,0 per thousand and the death speed of baby is 106,0 per thousand.

SAĞLIK OCAGI KODU